

*Наталія АВТОНОМОВА,
мол. наук. співроб.*

Особливості редагування аналітичних матеріалів в умовах діяльності Служби інформаційно- аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) НБУВ

У статті йдеться про особливості редагування інформаційно-аналітичної продукції, визначаються комунікаційні властивості інформації. У зв'язку з цим звертається увага на специфіку редагування текстів аналітичних матеріалів, дається характеристика основним групам користувачів (замовників) інформації.

Сьогодні відбувається різке зростання значення інформації в суспільному житті. Змінюються погляди на неї як на специфічний, стратегічно важливий товар з високою ринковою вартістю. Зростаюча складність завдань, що постають перед суспільством, обумовлює збільшення попиту на інформаційно-аналітичну продукцію і послуги, стимулює розвиток інформаційного бізнесу і формування в структурі національного і зовнішнього ринку нового – інформаційного елемента. Значуща роль у цьому процесі належить бібліотекам, їх інформаційним підрозділам.

До останнього часу асортимент інформаційно-аналітичних продуктів бібліотек був представлений переважно реферативними виданнями, інформаційними бюлетенями, бібліотечними каталогами, які були доступні користувачам тільки через підписку або безпосередньо в бібліотеках. Проблема ефективної організації наявних інформаційних ресурсів для використання відповідно до сучасних суспільних потреб значною мірою пов'язана з підвищенням ефективності діяльності бібліотек, що обумовлює, у свою чергу,

необхідність вдосконалення їхньої структури, створення спеціальних інформаційних підрозділів.

Одним з таких інформаційних підрозділів Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського є Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ). Профільна діяльність Служби зосереджена на оперативному опрацюванні, відповідно до суспільних запитів, багатства бібліотечних фондів і нових великих масивів інформації, на сьогодні насамперед електронної, на підготовці аналітичної та оперативної інформаційної продукції для задоволення запитів зростаючої кількості замовників такої продукції в управлінських структурах, громадських організаціях, у сфері економіки, науки тощо.

На сьогодні діяльність СІАЗ спрямована на забезпечення інформаційних потреб передусім двох великих груп користувачів (замовників) – управлінських структур та бізнес-економічних структур.

До першої групи необхідно віднести насамперед керівників всіх рангів. Оптимальність рішень, що приймаються даною групою користувачів інформації, значною мірою залежить від рівня їх поінформованості. Практика свідчить, що низька поінформованість завжди призводить до нестабільного менеджменту. У підсумку поінформованість керівників у більшості випадків сприяє всебічному прискоренню соціально-економічного розвитку суспільства, успішному досягненню мети і вирішенню тих завдань, які виникають в їх повсякденній діяльності¹.

Тематичний діапазон інформаційних потреб управлінських структур відрізняється широтою, при цьому чим вище ранг керівника, тим багатоаспектніші його інформаційні потреби. Ці потреби досить динамічні, відрізняються значною практичною

¹ Коготков Д. Я. Библиографическая деятельность библиотеки: организация, управление, технология : учеб. / Коготков Д. Я. ; науч. ред. д-р пед. наук Г. В. Михеева; под общ. ред. д-ра пед. наук О. П. Коршунова. – СПб. : Профессия, 2005. – 304 с.

спрямованістю. Разом з тим необхідність прийняття оптимальних рішень потребує від управлінських структур теоретичних знань у багатьох сферах діяльності, у першу чергу, із соціально-економічних питань, що враховують такі проблеми як багаторівнева економіка, підприємництво, податкова політика, соціальний захист малозабезпечених верств населення тощо. Водночас кожен керівник, маючи конкретну базову підготовку, проявляє професійний інтерес до інформації стосовно своєї спеціальності. До того ж керівникам потрібна не «сира» інформація про об'єкт управління, а така, що враховує специфіку сприймання, використання інформаційних ресурсів у конкретних умовах професійної діяльності.

Особливостями запитів користувачів даної групи є орієнтованість на довготривалий і оперативний аналіз роботи різних галузей народного господарства; експертизу інвестиційних проектів; інформаційно-аналітичний моніторинг соціально-політичної ситуації; аналіз роботи органів виконавчої влади, підготовку аналітичних оглядів стосовно соціально-економічної ситуації в країні та регіонах; узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду територіального управління.

Бізнес-економічні структури у своїх інформаційних запитах більш зорієнтовані на фактографічну інформацію, а також на використання повнотекстових баз даних. Від представників першої групи їх відрізняють підвищені вимоги до аналітичної (кон'юнктурно-економічної, фінансової, юридичної), готової до використання (ready to eat) інформації. Запити цієї групи користувачів задовольняються, головним чином, за рахунок створення і експлуатації баз даних, що містять відомості про вітчизняних і зарубіжних виробників товарів і послуг, про діяльність бірж, банків, страхових компаній, про попит на товари та послуги, поточні ціни тощо. Аналітична складова запитів цієї групи споживачів пов'язана з аналізом ситуації на ринках, прогнозами економічного розвитку та ін.

У зв'язку з цим виявляється актуальною необхідність підвищення рівня використання (ефективності) інформаційних продуктів та послуг, що надаються для якісного обслуговування даних категорій користувачів інформації.

Значний обсяг робіт, виконуваних при створенні аналітичних видань, припадає також на аналіз та редагування інформації. Отже, актуальним є завдання розробки й освоєння форм і методів підготовки й редагування аналітичних видань².

При редагуванні інформаційно-аналітичних видань, направлених на задоволення інформаційних потреб обох категорій споживачів, необхідно враховувати такі властивості інформації, як: властивість задовольняти конкретні запити користувачів; повною мірою охарактеризувати досліджуваний об'єкт; властивість задовольняти інформаційні запити користувачів у необхідний для них момент; не мати явних чи прихованих помилок; можливість отримання інформації конкретним користувачем.

Виходячи з даних властивостей інформації редактор при підготовці та редагуванні повинен звертати увагу на такі характеристики інформаційних продуктів і послуг, як адресність інформації; надійність наданих даних (термін їх актуалізації, достовірність джерел інформації); багатоаспектність огляду теми; можливість електронної обробки і поширення інформації; комфортність надання і використання (оптимальний обсяг інформації, чіткий шрифт, якісне зображення, доступний інтерфейс тощо); доступність (канали зв'язку, види носіїв, ціна); умови зберігання і актуалізацію.

Крім зовнішніх характеристик інформаційно-аналітичних продуктів, що враховуються під час редагування та аналізу інформації, важливим є також аналіз фактичного матеріалу, структури твору, стилю викладу матеріалу, тексту тощо. Адже від внутрі-

²Альтишулер И. С. О типологии аналитических обзоров и специфике их редактирования // Науч.-техн. информ. – Сер.1. – 1982. – № 2. – С. 20–27.

шньої побудови твору, від способу подання фактичного матеріалу, лаконічності, ясності викладу буде залежати наскільки аналітичний матеріал сприйматиметься споживачем інформації.

Змістову основу аналітичного видання становить узагальнення фактичного матеріалу, з'ясування відповідних закономірностей, вироблення рекомендацій і пропозицій. Факти документують процеси, що відбуваються в житті суспільства й обумовлюють значущість отриманого результату і його новизну. Редагуючи аналітичне видання, важливо не забувати, що для одержання достовірних висновків недостатньо тільки, щоб були достовірними вихідні положення, що містяться в аналізованих первинних документах. Потрібно, щоб самі міркування автора аналітичного матеріалу були логічно правильними, у протилежному випадку його висновки можуть виявитися помилковими. Увага редактора повинна бути звернена на взаємозв'язок, нерозривність аналізу й синтезу фактичного матеріалу в аналітичному матеріалі. Редактор оцінює, як здійснюється відбір фактів, їхнє зіставлення, пояснення, інтерпретація, синтезування, на якій основі будуються міркування, із чого виводяться висновки. Судження (висловлення, припущення, висновки) автора аналітичного видання можна вважати обґрунтованими, якщо їхній доказ спирається на достовірний фактичний матеріал першоджерел і на строгі логічні міркування³.

Висновки та рекомендації є важливою частиною аналітичного матеріалу, що надається замовнику, адже на їх основі останнім можуть прийматися управлінські рішення, вирішуватися стратегічно важливі завдання.

При підготовці аналітичного матеріалу нерідко зіставляються суперечливі погляди на той самий предмет. Робиться це звичайно навмисно, для того щоб зіштовхнувши різні (так ще й суперечливі) точки зору, зробити доказовий умовивід, що виключає різні

³Соловьев В. И. Задачи редакторской подготовки научного издания с учетом требований научно-информационной теории и практики // Книга и социальный прогресс. – М., 1986.

тлумачення й переконливо підводить до однозначного розуміння обговорюваного факту. Однак якщо суперечливі відомості залишаться в огляді без оцінки його автора, це потрібно розглядати як серйозну логічну помилку⁴.

Працюючи над змістом аналітичного матеріалу, редактор може мати справу також з надлишковою інформацією, для усунення якої доводиться використовувати виправлення-скорочення. До такої інформації належать відомості, що виходять за рамки теми огляду, що застаріли, й маловажливі відомості, а також відомості, які дублюються в різних місцях, – у загальному вся та інформація, що не сприяє обґрунтуванню висновків і рекомендацій.

Для управлінської сфери, політики та економіки, важливим є не стільки своєчасне ознайомлення з первинною інформацією, скільки випереджувальне виявлення проблемних ситуацій і прогноз розвитку подій. Наявність правильно зроблених висновків в аналітичній роботі забезпечує сталий менеджмент управлінських структур і вірність прийняття ними рішень. Необхідність в отриманні такої інформації зумовлена переходом владних структур до прогностичних форм діяльності з використанням багатоваріантних моделей розвитку подій, що потребує не просто констатації фактів для доведення тієї чи іншої тези, а системного підходу до розв'язання проблеми в цілому на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями сучасних автоматизованих інформаційних систем.

Особливою формою фактичного матеріалу є цитати. Цитати органічно вплітаються в текст аналітичного матеріалу, становлячи невід'ємну частину аналізованого матеріалу. Вони використовуються для того, щоб без перекручувань передати думку автора першоджерела, для ідентифікації поглядів при зіставленні різних точок зору тощо. Цитати служать необхідною опорою укладачеві

⁴Лихтенштейн Е. С., Михайлов, А. И. Редактирование научной, технической литературы и информации : учебник для вузов. – М. : Высшая школа, 1974. – 310 с.

видання в процесі аналізу й синтезу інформації. Відштовхуючись від їхнього змісту, можна створити систему переконливих доказів, необхідних для об'єктивної характеристики явища, що оглядається, і для формування висновків. Цитати можуть використовуватися й для підтвердження окремих суджень, які робить укладач видання, а також для обґрунтування ймовірних висновків. У всіх випадках кількість використовуваних цитат повинна бути оптимальною, тобто визначатися потребами розробки теми огляду.

Редактору потрібно встановити, чи доречно застосування цитат у конкретному контексті, чи немає в них перекручувань змісту аналізованих первинних документів. Основним у редакторській перевірці процитованого матеріалу є встановлення його змістової й формальної відповідності першоджерелу. Необхідно підкреслити, що з огляду на специфіку аналітичного видання змістова ідентифікація процитованого матеріалу й тексту, що переказується, вимагає тонкого значенневого аналізу.

Оскільки одне із завдань редагування полягає в тому, щоб забезпечити гармонійну єдність змісту й форми аналітичного видання, велике значення має аналіз його структури. Детальне вивчення структури, свідоме акцентування уваги на цьому аспекті аналізу дають можливість домогтися ясності викладу матеріалу, сконцентрувати інтерес читача й спрямувати його сприйняття на найбільш значущих фрагментах тексту⁵.

Робота над структурою, удосконалення її в процесі редагування – досить важливе й відповідальне завдання, рішення якого вимагає глибокого осмислення твору в цілому. Одна з основних вимог до структури твору – щоб матеріал викладався за чітким планом. Реалізація цієї вимоги досягається, коли у творі є внутрішня логіка розвитку й характер зображуваного предмета або явища, коли виклад змісту відображає жанрову специфіку твору й відповідає цільовому призначенню видання. Досить важливо, щоб структура аналітичного

⁵Альтишулер И. С. О типологии аналитических обзоров и специфике их редактирования // Науч.-техн. информ. – Сер.1. – 1982. – № 2. – С. 20–27.

видання забезпечувала можливість ясно бачити, як досягнута мета дослідження.

Аналізуючи й оцінюючи структуру твору, редактор зобов'язаний звернути увагу на те, чи є чітка постановка завдання, чи враховується читацька адреса, як подано результати дослідження. Структура повинна забезпечувати швидке, точне, дохідливе доведення змісту до читача.

Основою твору є текст, у ньому викладений зміст, він – носій основної інформації. Текст повинен мати такі властивості, як розгорнутість, цілісність, системність, зв'язність, завершеність. Як носій змісту, як основа твору текст створюється автором з певним цільовим призначенням, за допомогою тексту автор встановлює зв'язок зі своїм співрозмовником – читачем (користувачем), включається в систему наукової комунікації⁶.

Структуру аналітичного тексту утворюють поняттєво-логічна, оцінна складова й композиція змісту. Ці компоненти є засобами забезпечення таких властивостей тексту, як єдність і зв'язність. Потреба у зв'язках стає необхідною в процесі синтезу інформації. Для цього використовується логічний зв'язок, що забезпечує значеннєву послідовність і несуперечність викладу й визначає спосіб групування матеріалу. При цьому важливо дотримуватися єдиного підходу до розглянутих явищ (предметів).

Особливого значення в аналітичних творах має дотримання логіки у викладі. Не менше значення мають стислість, лаконічність. Розтягнутість, багатослівність – вірний прийом сховати відсутність справжньої думки. Часто це проявляється в тому, що автор застосовує накопичення безлічі термінів і плутанини в мовностилістичних прийомах.

Важливим при написанні аналітичних текстів є широке використання слів і словосполучень, які виконують роль сполучних засобів, так званих «скрепів». Завдяки їхньому вмілому

⁶Свинцов В. И. Логические основы редактирования текста. – М., 1972.

використанню досягається зв'язність тексту, його логічний розвиток і розгорнення; ці мовні засоби служать оформленню ретроспективно-порівняльних оцінок у процесі дослідження, застосовуються в міркуваннях, доказах, є важливими засобами при обґрунтуванні достовірності фактів. Редактор повинен з розумінням ставитися до цих мовних засобів, оцінюючи їхнє використання з позицій доцільності.

Редакторська оцінка стилю викладу аналітичного видання базується насамперед на відповідності авторської манери нормам і стандартам наукової комунікації, жанровим і видовим особливостям майбутнього видання. Проте повинна дотримуватися й основна вимога – доказовість і об'єктивність всіх суджень і оцінок як основа достовірності кінцевого результату. Однак при всьому цьому емоційні й експресивно-оцінні моменти, особисті пристрасті автора можуть мати місце у творі, із чим редактору потрібно ратуватися. Головне, щоб це було в рамках моралі й етики.

Отже, врахування особливостей редагування аналітичної інформації має значення для підвищення ефективного використання інформаційно-аналітичних продуктів, що, у свою чергу, забезпечує їх конкурентоспроможність на ринку інформаційних послуг.